NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

TARIX FAKULTETI

3-kurs talabasi

Nurali Xoshimovning

Eng yangi tarix tarix fanidan bajargan

РЕФЕРАТ

Mavzu: 1918-1945 yillarda Italiya

Bajardi: R.Mahmudova

Tekshirdi: F.SHirinova

Navoiy 2016

R E J A :

1. *Xukmron lagerdagi siyosiy axvol*
2. *Mussolini diktaturasining urnatilishi*
3. *Jaxon iktisodiy inkirozi yillarida Italiya*
4. *II-jaxon urushi arafasida Italiya*
5. *Italiyada II-jaxon urushining yakunlari*

A D A B I YO T L A R

1. *Rozanov A.M. «Novaya i noveyshaya istoriya stran Azii i Afriki» M. 1987. Str.103*
2. *YUrev M.F. «Noveyshaya istoriya» M. 1984. Str.47*
3. *Nuriddinov Z.D. «Eng yangi tarix» Toshkent 1963. Bet 7-37*
4. *Xidoyatov G.A. «Jaxon mamlakatlari eng yangi tarixi II jaxon urushidan xozirgi davrgacha» Toshkent 1999. Betlar 103-140*
5. *Vsemirnaya istoriya 12-tomax, 9-tom.*
6. *CHernыsheva O.E. «problemы noveyshey istorii» M. «Nauka» 1988. Str.43*
7. *Jurnal noveyshey istorii do nashix vremen. M.1984. MGU.*
8. *Xidoyatov A.G. «Eng yangi tarix» Toshkent «Ukituvchi» 1999. 143-bet*
9. *Mauseyenko A. «Velikaya pobeda» M. 1985.*
10. *«Istoriya vtoraya mirovaya voyna» M. 1989.*

1. Italiyada burjuaziyaning ma'lum siyosiy programmaga va anik tashkiliy strukturaga ega bulgan birorta xam siyosiy partiyasi yuk edi. Parlament saylovi munosabati bilan va parlamentda ish olib boruvchi gruppalar (liberallar, respublikachilar va boshkalar) siyosiy partiyalar deb

yuritilar edi. Parlamentda eng ustun guruppa - liberallar partiyasi bulib, unda ung va sul gruppalar bor edi. Bu gruppalar urtasida ichki va tashki siyosat masalalarida nizolar mavjud edi. Unglar (Salandra va boshkalar) uzlarining reaksionligi bilan, sullar (Nitti, Jolitti va boshkalar) esa xalkka bir oz yon berib, epchil siyosat yuritish pozitsiyasi bilan xarakterlandi. Bosh ministr Orlando sul leberallarga yakin, lekin reaksion metodlarga xam moyil edi. Ung va sul liberallar urtasidagi kurash xukmron doiralar pozitsiyasini va nayranglar yuli bilan revolyutsion xarakatni bostirishga urindi. Nitti xukumati 8 soatlik ish kuni tugrisida konun chikardi. bIr kancha rayonlarda narx-navo kisman pasaytirildi, siyosiy maxbuslarga amnistiya e'lon kilindi, xatto yerlarning dexonlar tomonidan egallanganligi xam tan olindi. Ishsizlikni kamaytirish uchun ijtimoiy ishlar tashkil kilindi. Italyan kushinlarini Rossiyadan chikarib olish tugrisida karor chikarildi.

Lekin Nitti xukumati ichki siyosatining antidekmokratik xususiyati va agressiv tashki siyosatining antisovet xarakteri uzgarmay kolaverdi. Kabul kilingan konunlarning kup kismi amalga oshirilmadi. Xalk ommasining axvoli yengillashmali; turmush darajasi urushdan oldingi davrdagiga karaganda 4 mata pasayib ketdi.

Nitti xukumati interventlar va ok gvardiyachilarni kurol-yarog bilan ta'minlab turdi, italyan ushinlarini Rossiyadan chakirib oilshni tezlashtirmadi; buning ustiga, uz armiyasini yana Zakavkazega yuborish uchun tayyorlandi; Sovet Rossiyasiga karshi urush uchun fransuz kushinlarining Polsha va Rushiniyaga yuborilishiga yordam berdi.

Italiya imperializmining agressiv xarakatlar doirasi kengaya bordi. Italiya imperialistlari 1919 yilgi Parij sulx konferensiyasidan norozi buldi, chunki territoriyalar masalasida Antanta 1915 yilgi London shartnomasiga binoan bergan va'dalarini bajarmagan edi. 1919 yil

mayidayok Italiya Turkiyaning janubi-garbiy kismini va birinchi galda Smirna (Izmir)ni bosib olish maksadida Turkiyaning Garbiy kirgoklariga kushin tushirdi. Bu esa Italiyaning xalkaro pozitsiyasiga yanada salbiy ta'sir etdi. Smirna masalasida Italiya va Gretsiya urtasida nizo paydo buldi. Italiya muvaffakiyatsizlikka uchradi. 1919 yil sentyabrida Antanta bilan Avstriya urtasida imzolangan Sen-Jermen shartnomasiga muvofik, Italiya fakat Terntino va Janubiy Tirolni oldi.

Albaniyani boshkarish mandatiga ega buldi. Albaniyaning Vlora (Valon) portidan Saranda portigacha bulgan dengiz kirgok rayonlarini italyanlar okkupatsiya kilib turdilar. Lekin va'da kilingan bir kancha janubiy slavyan yerlari, masalan, Dalmatsiya, Turkiya Smirnasi (Izmir) Italiyaga berilmadi.

Italiya imperialistlari agressiv siyosatni davom ettirdilar. Ular Adriatik dengiz buylarida xukmron bulib olish va alban xalkining okkupantlarga karshi kurashini bostirish uchun Albaniyaga karshi kurashini bostirish uchun Albaniyaga karshi xarbi y avantyurani planlashtirdilar; arablarga karshi Tripolitaniyaga kushin yuborishna tayyorlandilar.

Xukmron doiralarning reaksion, demagogik ichki va agressiv tashki siyosati, moddiy axvolning yomonlashib borishi natijasida Italiyada ishchi va dexkonlarning revolyutsion xarakatlari tobora kuchaydi. 1919 yil iyulida butun mamlakatda Sovet Rossiyasini ximoya kilishga karatilgan ikki kunlik umumiy siyosiy ish tashlash utkazildi. Italiya ishchilari okkupatsion kushinlarning Albaniyadan evakuatsiya kilinishini xam talab kildilar. Xukumat Zakavkazega kushin yuborishlan voz kechdi. Antisovet intervensiya va boshka agressiv urinishlar barbod buldi. Italyan agressorlari Albaniyani boshkarish mandatidan voz kechishga va u yerdan chikib ketishga ajbur buldilar. 1920 yil avgustida Italiya Albaniyaning

mustakilligini rasmiy suratla tanidi, fakat xarbiy-dengiz bazasini kurish maksadida Sazani (Saseno) orolini un yil muddat bilan ijaraga oldi.

1919 yilda Kommunistik Internatsionalning tashkil topishi Italiya ishchilar xarakatiga xam ijobiy ta'sir kursatdi. Mexnatkashlar orasida sotsialistik goyalar tobora keng yoyildi. Ular sotsialistik partiyaga yakinlasha bordi. Sotsialistik partiya a'zolarining soni 1913 yilda 45 ming kishi bulsa, 1920 yilda 216 ming kishiga yetdi.

Sotsialistik partiyaning 1919 yil oktyabrida Bolonyada bulib utgan s'ezdida jiddiy siyosiy munozalardan sung yangi programma kabul kilindi, bunda proletariat diktaturasi urnatish zarurligi e'tirof kilindi. S'ezd II Internatsianaldan chikish va Kommunistik Internatsional sostaviga kirish tugrisida karor kabul kildi. SHu munosabat bilan Sotsialistik partiyaning mexnatkashlarga ta'siri tobora kuchaydi. 1919 yil noyabridagi parlament saylovlarida bu ta'sir yakkol namoyon bulgan edi. Italiya Sotsialistik partiyasi ovoz va mandatlarning soni jixatidan (156 mandat, ya'ni 30 protsent) birinchi urinni egalladi. Liberallarning mandatlari kamaydi. Mussolinichilarning birorta nomzodi xam parlamentga saylanmadi.

Urush yillarida sul sotsialistlar (Antonio Gramshi va boshkalar) tashabbusi bilan tuzilgan fabrika - zavod komissiyalari bazasida Turinda fabrika-zavod Sovetlari tashkil kilindi. Bu sovetlar proletariat davlat xokimiyat organlarining kurtagi edi xamda korxonalarda ishchi kontroli urnatish va xatto kurashga raxbarlik kilish organi bulib kola boshladi. Bu esa proletariat gegemonligini urnatish yulidagi jiddiy bir urinish buldi. Birok bunday Sovetlar reformist sotsialistlarning aybi bilan kengayib ketolmadi.

1920 yilgi revolyutsion yuksalish natijasida Nitti xukumati iyun oyida iste'fo berishga majbur buldi. Liberal doiralarning lideri Jolitti

boshchiligida koalitsion xukumat tuzildi. Jolitti xukumatining ozik-ovkat mollarining narxlarini 50 % kamaytirish kabi tadbirlar orkali revolyutsion kurashni pasaytirish yulidagi urinishlari natija bermadi. Kapitalistlar ishchilarga karshi iktisodiy xujumni davom ettirdilar.

2. 1920 yil yozi va kuzidagi revolyutsion yuksalish Italiya yirik burjuaziyasi va pomeshchiklarini vaximaga tushirdi. 1920 1il kuzidan boshlab fashizm tez rivojlandi. Fashistlar sotsial va milliy demogogiyani keng ishga solib, kolok kishilarni, turli avantyuristlar va jinoyatchilarni, ofitserlar va reaksion studentlarni uz tomoniga tobora kuprok tortdi.

Fashistik terrorga karshi ishchilar sinfi va demokratik elementlar birgalikda xarakat kildilar. 1921 yil baxorida kommunistlar yetakchiligida ishchilar «Xalk jasurlari» nomida jangovar xalk drujinalari tuzib, fashizmga kattik karshilik kursatdilar. 1921 yil mayida parlament saylovlarida ishchi partiyalari eng kup ovoz va mandatlarga (Sotsialistik partiya 123 ta, Kommunistik partiya 15 ta mandatga) ega buldilar. Katolik «Xalk partiyasi» 107 mandat olib, ikkinchi urinni, fashistlar esa 33 mandat olib sunggi urinlardan birini egalladilar.

Ishchilar sinfi kuyi tashkilotlarining va kommunistlarning talabi bilan «Mexnat soyuzi» 1922 yil 1 avgustda fashizmga karshi umumiy siyosiy ish tashlash utkazdi. Bu ommaviy xarakatda kommunistlar katta rol uynadilar. Birok reformistlar va opportunistlar 1 avgust xarakatning barbod bulishiga sababchi buldilar. «Mexnat soyuzi» ning liderlari fashistlarning keskin talablari oldida taslim bulib, ish tashlashni tuxtaish tugrisida farmoyish berdilar.

1922 yil 1 avgust ish tashlashi fashizm yulini tusishga karatilgan sunggi urinish edi. Uning barbod kilinishi natijasida fashistlarning xokimiyat tepasiga kelishi uchun keng yul ochildi.

Fashistlar yirik monopoliyalarning kullab-kuvvatlashidan, burjua xukumatlarining keng yul berib kuyishi va sotsialist reformistlarning murosachiligidan foydalandilar. 1922 yil kuziga kelib ular kup joylarda ishchilarning kommunistlar yetakchiligida uyushtirilgan karshiliklarini, mudofaa kurashlarini yengib, Bolonya va Milandagi munitsipalitetlarni bosib oldilar; bir necha viloyat (Toskana, Lombardiya) boshkarma organlarini egalladilar.

1922 yil 27-28 oktyabrda ffashist otryadlari «Rimga yurish» kildilar. Xukumat kushinlari va politsiya ularga xech kanday karshilik kursatmadi. Yirik sanoat egalari konfederatsiyasi korol Viktor Emmanuil III ga murojaat kilib, Mussolini boshchiligida yangi xukumat tuzilishini talab etdi. 28 oktyabrda korol Mussolinini xukumatning bosh ministri kilib tayinladi. Mussolini 30 oktyabrda fashistik partiyaning 4 ta, liberal, katolik va monarxistlarning 10 vakilidan koalitsion xukumat tuzdi. Fashistlar xukumatda asosiy lavozimlarni egallab oldilar.

1923-1924 yillarda Italiya sanoat ishlab chikarishi bir muncha jonlandi. Xarbiy sanoat tarmoklariga kuprok axamiyat berildi. Italiya fashizmi chet el imperialistlariga, avvalo AKSH monopolistlariga tayandi. Bankir Morgan xonadoni 1924 yili Mussolini xukumatiga 100 million dollar mikdorida ziyon berdi. Amerika imperialistlari Italiya aksiyali jamiyatlariga kariyb 200 million dollar mablag kuydi. Ba'zi munitsipalitetlar Amerika monopoliyalaridan 20-30 million dollarlab mablag oldilar.

Lekin ekonomika juda bekaror edi. Ishsizlik va militaristik siyosat tufayli norozilik va sinfiy kurash, mayda burjua doiralarida oppozitsiyachilik kuchayib bordi. Bu Italiya fashizmi zaifligining muxim bir alomati edi. Fashizmga karshi oppozitsiyaning asosiy yadrosi ishchilar sinfi,

Kommunistik partiya edi. Lekin Kompartiya jiddiy kiyinchilikka uchradi. Bir tomondan, fashistik xukumatning shafkatsiz jazo-ta'kib choralari, ikkinchi tomondan, partiya raxbarligidagi bordichilar «sullar»va Andjelo Taska boshchiligidagi ung opportunistlar partiyaga katta ziyon yetkazdilar. Buning natijasida partiyaning omma bilan alokasi susayib ketdi, partiya a'zolarining soni kamaydi (1924 yili 10-12 ming kommunist bor edi). Kiyin sharoitda partiya ikki frontda: «sullar» va unglarga karshi kurash olib bordi. Kominteri Ijroiya Komitetining aralashuvi, uning III plenumining (1923 yil, iyul) IKP ning raxbarlik ishini kayta kurish tugrisidagi kursatmalari asosida 1923-1924 yillarda Kommunistik partiya raxbarligi mustaxkamlandi va ukilgan konunlarga binoan, xxukumat boshligi fakat korol oldidagina javobgar, deb e'lon kilindi va parlament roziligisiz konunlarni kuchga kiritish xukuiga ega buldi. 1926 yil aprelida kasaba soyuzlari tugrisida utaketgan reaksion konun chikarildi, xamma kasaba soyuzlari tarkatildi. Fashist sindikatlari (kasaba soyuzlari) gina ishchilar manfaatlarini «ximoya kilish» xukukiga ega buldilar.

1928 yili yana bir kancha konunlar kabul kilinib, amalda parlamentchilik rejimi tugatildi. Parlament batamom uz axamiyatini yukotdi. «Buyuk fashistik sovet» fashistik partiya va davlatning oliy organi deb e'lon kilindi. Parlament saylovlarida fakat fashistik partiyaning nomzodlari ovozga kuyiladigan buldi.

1929 yil fevralida Mussolini Vatikan bilan bitim (Literan axdnomasi va konkardat) tuzdi. Vatikan bilan korollik urtasidagi eski nizolar bartaraf kilindi. Vatikan tula suveren davlat xukukiga ega buldi. Aktiv reaksion kuch Vatikan xalkni chalgitish yuli bilan fashizmga katta yordam kursatdi. SHunday kilib, Italiyada totalitar (cheklanmagan) fashistik diktatura rejimi urnatildi.

Fashistik diktatura panoxida burjuaziya ishchilar sinfini ekspluatatsiya kilishni kuchaytirdi. 1922-1927 yillarda ishchilarning real ish xaki 26 % kamaydi. Mamlakatning umumiy iktisodiy axvoli ogir bulgani xolda, sanoatning ayrim tarmoklari chet el kapitali va ekspluatatsiyaning kuchaytirilishi xisobiga asta-sekin rivojlanib bordi va 1927 yildan boshlab sanoatda yangi jonlanish yuz berdi. Italiya ekonomikasi iktisodiy krizisdan chikib, kisman stabillashuv davriga kirdi. 1928-1929 yillarda sanoat masuloti urushdan oldingi darajadan utdi. Lekin ekonomikaning usishi bir yoklama edi; kuprok xarbiy sanoat tarmoklari rivojlandi.

Italiya fashizmi ichki terroristik siyosat bilan birga agressiv, avantyuristik tashki siyosat yuritdi. yIrik burjuaziya va pomeshchiklar manfaatini kullab «Ulug Rim imperiyasi» tuzish plani ishlab chikildi. Bu planga muvofik, Bolkon, Tunis, Misr, Angliya-Misr Sudani, Balear orollari va Korsikani bosib olish muljallandi. Urta dengizni Italiyaning ichki dengiziga aylantirish kuzda tutildi. Italiya fashistlari YAkin SHarkda xam xukmron bulib olishni xayol kildilar.

3. 1929 yilda Italiya iktisodiy krizisga duchor buldi. Krizis yillarida sanoat maxsuloti 33 % tashki savdo 3 marta kiskardi. Mexnatkashlarning turmush darajasi yanada pasayib ketdi. Ish xaki keskin suratda kamaydi. Ishsizlar soni 200 ming kishidan 1 million kishiga yetdi. Soliklar kupaydi. Kup minglab mayda va urta korxona egalari, xunarmandlar xonavayron buldi. 1929-1934 yillar mobaynida non kand kabi ozik-ovkat maxsulotlarini iste'mol kilish 25 % kamaydi. Sanoat krizisi kishlok xujalik krizisi bilan kushilib ketdi. Kishlok xujalik maxsulotlarining narxlari pasayib, dexkonlarning daromadi kamayib ketdi va soliklarni tulay olmay, yer va mulklaridan maxrum buldi. yer mulki va sanoat korxonalari konsentratsiyasi kuchaydi. Yirik monopoliyalar xonavayron bulgan

dexkonlarning yerlari, mayda va urta burjuaziyaning korxonalari xisobiga yanada boyib ketdilar. Sanoatda davlat-monopolistik tendensiyalari avj oldi.

Monopolistik kapitalni krizisdan kutkarish maksadida xukumat bir kator moliya-sanoat organlarini, masalan, 1931 yilda sanoatni rekonstruksiya kilish tartiboti (IRI) ni tashkil kildi. Bu orkali sanoat egalariga moliyaviy yordam berildi, monopolistlarning aksiyalari sotib olindi. Davlat yuzlab yirik korxonalarining xujayiniga, eng yirik aksionerga aylandi. Xarbiy sanoat tarmoklari rivojlandi. IRI sanoatdagi davlat – monopolistik sektorining raxbar organi bulib koldi, natijada bir gruppa eng yirik monopolistlar davlat va uning organlari orkali butun davlat monopolistik korxonalarini uz nazorati ostiga oldi.

Fashistik xukumat xalk ommasini revolyutsion-demokratik kurashdan chalgitish, ishchi va mexnatkashlarning jipslashuviga yul kuymaslik, burjuaziya pozitsiyasini mustaxkamlash, ekonomikani butunlay moliya kapitaliga buysundirish maksadida 1933-1934 yillarda «korporativ sistema» tuzdi. Xalk xujaligining xamma soxalarini kamrab oladigan 22 ta korporatsiya tuzildi. Korporatsiyalar sostaviga fashistik kasaba soyuzlari («sindikatlar») dan xam vakillar kiritildi. Fashistik matbuot, korporativ tuzum sharoitda guyo mexnat bilan kapital urtasidagi nizolar sinfiy xamkorlik asosida xal kilinmokda deb, guyo ishchilar ishlab chikarishni va davlatni boshkarishda ishtirok etmokdalar, deb demagogik jar soldi. Korporatsiyalar Mussolini boshchiligidagi maxsus korporatsiyalar ministrligiga buysundirildi. Korporatsiyalarda yirik kapital egalari raxbarlik rolini uynadi. Korporatsiyalar davlat-monopolistik kapitalizmi sistemasining muxim buginiga aylandi. Bu esa yirik monopoliyalarning butun mamlakat ekonomikasini nazorat kilib turishini yengillashtirdi.

Korporatsiya sistemasi parlamentchilik koldiklarini tugatish va militarizmni kuchaytirishga imkon berdi. Turli fashistik tashkilotlar kuchaytirishga imkon berdi. Mamlakat ekonomikasi imperialistik agressiyaga tayyorlandi. Kurolli kuchlar kupaytirildi. Krizisdan sung depressiya boshlandi. Kup utmay ekonomikada militarizm xisobiga jonlanish yuz berdi.

Iktisodiy krizis va fashistik xukumatning monopoliyalar manfaatlari yulidagi siyosati keng xalk ommasining turmush sharoitini yanada yomonlashtirib yubordi. Natijada 1929-1930 yillarda mamlakatda revolyutsion xarakat yana xam yuksaldi. Terror va jazo – ta'kib choralariga karamay, yirik shaxarlarda ish tashlash va namoyishlar, kishloklarda galayonlar boshlandi. 1932 yilning birinchi yarmidayok 80 marta ommaviy revolyutsion chikish bulib, bunda 100 ming ishchi va dexkon ishtirok etdi. Dexkonlar karzdorlar uchun yerlarning sotilishiga karshilik kursatdilar va soliklarni tulashdan bosh tortdilar. 1934 yili Akuila viloyatida dexkonlar kuzgoloni bulib utdi. SHaxar va kishloklarda politsiya bilan bir necha marta konli tuknashuvlar yuz berdi. SHunday kilib, revolyutsion va demokratik xarakatlar rivojlandi, fashizmga karshi kurash kuchaydi.

Fashistlar kuvginidan chet ellarga ketgan revolyutsioner va demokratlar fashizmga karshi kurashni davom ettirdilar va yanada kuchaytirdilar. 1929 yili Fransiyada italyan emigrantlarining ba'zi burjua va mayda burjua gruppalari orasida («Adolat va ozodlik») nomida yangi progressiv antifashistik xarakat vujudga keldi. Kommunistlar bu xarakat ishtirokchilari bilan xamkorlik kildilar.

Partiya dexkonlar orasida ishlashga katta e'tibor berdi. Partiya ung opportunistlarga va bordigachilarga karshi keskin kurash olib bordi.

Kompartiya fashizmga karshi barcha progressiv kuchlarni uyushtirib antifashist xalk fronti tuzi uchun kurashni kuchaytirdi va antifashistlarni aktivlashtirdi. 1934 yil 17 avgustda Partijda Kompartiya Italiya Sotsialistik partiyasi bilan fashizmga karshi birgalikda xarakat kilish tugrisida bitim tuzilishiga erishdi. Bu bitim Italiya Karshilik kursatish xarakatiga katta yordam berdi.

4. 1929-1933 yillardagi iktisodiy krizis va ichki axvolning yomonlashuvi Italiya fashizmining tajovuzkorligini yanada kuchaytirdi. Italiya fashizmi ichki kiyinchiliklarni bartaraf kilish va uz pozitsiyasini mustaxkamlash uchun, xalklarni yanada kuprok talash va maksimal foydalar olish uchun militarizmga va xarbiy avantyuristik siyosatga katta e'tibor berdi. 1936-1937 yillarda chet eldan olindan zayomlar xisobiga xarbiy xarajatlar davlat byudjetining 53,7 % ini tashkil kildi. Fashistlar xarbiy sanoat tarmoklarini zur berib rivojlantirdilar. Mussolini xukumati urush davrida mamlakatni xom ashyo va ozik-ovkat maxsulotlari bilan ta'minlash maksadida «avtarkiya» siyosatini, ya'ni uz xujaligini chet ellardan xech narsa olmaydigan kilishga, uz ekonomikasining mustakilligini ta'minlashga karatilgan iktisodiy siyosatni kullandi. Bu soxada kup kuch va mablag sarflandi. Kurolli kuchlarning xamma turlari kuchaytirildi. Xarbiy – iktisodiy kon'yunktura ta'sirida Italiya 1937 yili iktisodiy krizisga uchramadi. 1937 yilda Italiyaning sanoat maxsuloti 1929 yildagiga nisbatan 99,6 % ni tashkil kildi. Lekin 1938 va 1939 yillarda xam 1920 yilgi darajadan uzib keta olmadi. Ekonomikada disproporsiyasizlik kuchayib ketdi. «Montekatini» ximiya tresti, «Fiat» avtomobil tresi, «Bred» mashinasozlik tresti singari monopolistik birlashmalar kuchaydi va ularning aksiyali kapitali 2 baravar kupaydi.

1937 ymo avgustida Kompartiya bilan Sotsialistik partiya urtasida fashizmga va urushga karshi birgalikda kurash olib borish tugrisida yangi bitim tuzildi. Bu bitimda ishchilar sinfining Italiyada fashizmni agdarib, yangi tipdagi antifashist demokratik respublika barpo kilish uchun kurashning konkret programmasi bayon kilindi. Mazkur bitimda, ayniksa Kompartiya Markaziy Komitetining 1938 yil 1 dekabrdagi karorida yangi tipdagi demokratik respublika formulasining axamiyati tushuntirib berildi.

1938 yili 45 marta ish tashlash, 1939 yil Milan, Turin, Genuya, Venetsiya va boshka joylarda kup marta antifashist namoyishlar bulib utdi. Ishchilar ish xakining kisman oshirilishiga erishdilar.

Lekin italyan antifashistlari katta yutuklarni kulga kirita olmadilar, chunki demokratik kuchlarning tashkiliy bazasi zaif edi. Mussolini xukumati antifashistlarga, ayniksa kommunistlarga karshi tobora avj oldirilayotgan jazo-ta'kib choralari bilan kurashadi, yosh avlodning kupgina kismini fashizm ta'siridan kutkarolmadi, dexkonlar orasida ishlashga yetarli e'tibor bermadi. SHu sababdan Kompartiya mustaxkam yashirin tashkilot tuza olmadi va fashizmga karshi xarakat keskin tus olib ketmadi.

Ammo fashizmga karshi kurash tuxtamadi. Fashizm refolyutsion demokratik kuchlarning ozodlik uchun kurash irodasini buka olmadi. kommunistlar, ishchilar fashizmga karshi kurashda usib, chinikib bordilar.

Mamlakatning iktisodiy axvoli tobora yomonlashdi. Militarizm va tajovuzkorlikda boyiyotgan bir xovuch monopolistik magnatlar bilan tobora kattik va shafkatsiz ekspluatatsiyaga duchor bulayotgan mexnatkashlar ommasi urtasida ziddiyat keskinlasha bordi. Axolining ilgari fashizmni kullab-kuvvatlagan bir kator guruxlarining (badavlat dexkonlarning, ukuvchi yoshlar va intelligensiyaning bir kismining) fashizmdan ixlosi

kaytib, ularning fashizmdan uzoklashuvi boshlandi. Fashizmning sotsial bazasi yanada toraydi, fashistik rejimning chukur krizisi yetildi. Keyingi yillarda fashizmga karshi milliy ozodlik kurashi kuchaydi va fashistik rejim krizisi tula va jiddiy suratda avj olib ketdi.

5. Birinchi jaxon urushi natijasida, Oktyabr revolyutsiyasining ta'siri ostida Italiyada revolyutsion-demokratik xarakat yuksaldi. Burjua-pomeshchiklar xukumatining reaksion ichki va agressiv tashki siyosati barcha mexnatkashlarning noroziligini kuchaytirdi. 1918-1920 yillarda revolyutsion vaziyat yetildi. Keng mexnatkashlar ommasi iktisodiy va siyosiy talablar kuydi, antisovet intervensiya siyosatiga karshi chikdi. Ommaviy revolyutsion janglar yuz berdi. Ishchilar fabrika va zavodlarni, dexkonlar pomeshchiklar yerlarini egallay boshladilar. Bu revolyutsion yuksalishning yorkin ifodasi bulldi. Italiya imperializm zanjirining zaif xalkalaridan biri bulib koldi. Xalk ommasi xukmron doiralarni kisman yon berishga majbur etib, ayrim yutuklarni kulga kiritdi. Lekin usha yillarda Italiya ishchi va dexkonlari tub sotsial va iktisodiy uzgarishlar kilishga erisha olmadilar, ularning revolyutsion chikishlari maglubiyatga uchradi.

1921 yilda Kommunistik partiya tashkil topdi, u ideologik kurash va terror sharoitda usib va chinikib bordi. Keskin kurash davomida opportunistik, reformistik va sentriskin kurash davomida opportunistik, reformistik va sentristik xom xayollarga kattik zarba berildi.

Italiya burjuaziyasi zaif bulganidan burjua-demokratik tartiblarni yuk kilishga, mamlakatni terrorlik rejimi urnatish yuli bilan boshkarishga urindi xamda xokimiyatni urnatish yuli bilan boshkarishga urindi xamda xokimiyatni monopolistik va moliya kapitalining eng reaksion, eng shovinistik kuchi bulgan fashistlarga topshirdi. Mussolini boshchiligida fashistlarning totalitar diktaturasi urnatildi.

Fashistik diktatura urnatilishi ishchilar sinfining xam xali zaif ekanligini kursatdi. Kompartiyadagi opportunizm antifashist kurashga jiddiy ziyon yetkazdi. Sotsialistik partiyaning reformist liderlari va kasaba soyuzlari birlashmasining oppurtunistlari Kompartiyaning fashizmga karshi keng mikyosda siyosiy kurash uyushtirish tugrisidagi takliflarini kullab-kuvvatlamadilar.

Italiya fashizmi reaksion, terroristik ichki siyosat yuritdi. Fashizm ishchilar va barcha mexnatkashlarning kup yillar davomida kulga kiritgan aytirm yutuklarini bekor kildi va ularni erishgan xukuklaridan maxrum kildi, burjua-demokratik erkinliklarning koldiklarini tugatdi. Fashistik partiyadan boshka xamma siyosiy partiyalar tarkatildi. Jazo-ta'kib va terror siyosati avj oldirildi. Maxsus fashistik tribunallar joriy kilindi. Fashistlar zur metodlaridan tashkari, sotsial-siyosiy va milliy demagogiyadan xam keng suratda foydalandilar, ashaddiy shovinizmni targib kildilar. Lekin fashistlar rejimi barkaror burmadi.

Italiya fashizmi avantyuristik, atnisovet, agressiv tashki siyosat yuritdi. U «Ulug Rim imperiyasi» ni tuzishga zur berib intildi. Iktisodiy krizis yillarida Mussolini xukumati tajovuzkorlik urushlariga zur berib tayyorgarlik kurdi. Fashistik Italiya bilan boshka imperialistik davlatlar urtasida ziddiyatlar keskinlasha bordi. 1935-1936 yillarda Italiya Xabashitston (Efiopiya) ni bosib oldi. Italiya fashistik xukumati Germaniya fashizmi va YAponiya militarizmi bilan ittifok bulib oldi.

1936-1939 yillarda Gitler Germaniyasi bilan birga erksevar ispan xalkiga karshi intervensiyachilik, talovchilik urushini olib bordi. Fashistik Italiya uz ittifokchilari bilan birga Sovet Ittifoki va kommunizmga karshi kurash shiorlari bilan nikoblanib xamda Angliya, Fransiya va AKSH ning

«aralashmaslik» siyosatidan foydalanib, yangi jaxon urushini tayyorlashda katnashdi.